

олександр власюк

Raz Rle vifnewka Oalera

зібрання казок у трьох книгах
книга перша

художник олег петренко-заневський

Світ вилеє

RaZzle
Dazzle
Dazzle

Олександр ВЛАСЮК

Разреш дівчука Давида

зібрання казок у трьох книгах
книга перша

Київ
видавництво олега петренка-заневського "сіма видає"
2011

УДК 821.161.2-34-93
ББК 84(4Укр)6-442
В58

Казки ці присвячую своїм батькам Івану Семеновичу та Євгенії Степанівні, які виховали мене українцем і є для мене совістю і сіллію землі нашої.

Лірник Сашко

Літературно-художнє видання

Власюк О.

В 58 Казки лірника Сашка / Олександр Власюк;
художник О. Петренко-Заневський . – У 3 кн. – Кн. 1. – К. :
Сіма видає, 2011. – 32 с.: іл.
ISBN 978-966-2036-03-9
ISBN 978-966-2036-00-8 (Кн. 1)

Химерні і страшні, епічні і жартівливі казки лірника Сашка поведуть вас аж за обрій. А там... козаки відважні, дівчата шляхетні, чумаки, цигани, відьми з хвостиками і нечиста сила з різками. Та найвидатніше – його казки віру зміцнюють в ушавлений народ наш український, ідеали звеличують і дух підносять. Дружелюбний манір оповіді автора утішить дітей і дорослих.

УДК 821.161.2-34-93
ББК 84(4Укр)6-442
В58

© Олександр Власюк, 2011
© Олег Петренко-Заневський, ілюстрації, 2011
© "Сіма видає", 2011

ISBN 978-966-2036-03-9
ISBN 978-966-2036-00-8 (Кн. 1)

Олександр ВЛАСЮК

*Razrle
bi Hukra Oalukel*

Olghodetuk Oler Petrenko-Zanewskiy

Про дивчину Варочку козачку із запов'язаною маскою та срібний грошик

селі Угловаті, на кутку Дячуківці над ставочком жив чоловік Яків Білоус. І була у нього донька Варочка. Якось зимою Яків захворів і помер. Лишилася Варочка сама.

Поки ще у Варочки пшоно було, то вона кулешик варила, а далі і те скінчилося. Пожаліли її сусіди — розказали попові, що сирота бідує. Прийшов піп до Варочки, подивився — хата пуста, порозлазилась, із хазяйства — самі миші по кутках бігають, із одежі — лише те, що на ній. Ані корови немає у Варочки, ані землі, тільки три явори ростуть біля хати.

От піп і каже Варочці:

— Треба тобі, дитино, шукати якоїсь служби, бо тут ти пропадеш. Добра у тебе ніякого не лишилося. То я куплю у тебе ті три дерева. Буде у тебе хоч якась копійка, а там Бог допоможе.

Піп дав Варочці за три явори срібного грошика. Зав'язала Варочка срібло у вузлик і пішла служби шукати. Де не питає роботи, усюди відмовляють. Кому така мала потрібна? Пішла бідна Варочка від села до села: і в Пенъожкові була, і у Вербоватій, і в Кочубіївці, та ніде пристати не може. Аж над шляхом коло самої Гумані корчмар взяв Варочку на службу за харчі та одежу. Які там харчі у наймах — не мені вам оповідати. А все ж хоч сухар та кулеш, а з голоду не помреш.

Тільки й радості у Варочки — помріяти уночі, що колись знайдеться добра людина, яка пожаліє, зрозуміє, душею прихилиться, а може, і пара буде...

Аж якось одного дня чує Варочка надворі гамір. Виглядає у віконце, а там чудасія: дорогою козак не йде, а танцює, гопака садить. Та так вправно, та так ловко, та так весело — аж самому з ним стрибати хочеться. За козаком музики йдуть — бубон вистукує, скрипка виспіває, сопілка заливається. А козак ще й присвистує та притъохкує, що і соловей так не зможе. Шаровари червоні по землі волочаться, шабля бряжчить, підбори срібними підківками дзенькають, курява за ним аж до неба!

Чи то пан, чи то старшина зустрінеться — ні перед ким шапки не ламає, на дівчат і молодиць вусом чорним моргає, жартами сипле.

Люди позбігалися, на цю веремію дивляться. А козарлюга гукає:

— Гей, люди добрі! Гайда до корчми, я сьогодні гуляю! Їжте, пийте, веселіться, я всіх пригощаю!

Та кого припрошує, кого за чемери хапає, а кого і носакми до корчми заганяє, та все у вус чорний сміється і грошима у кишені бряжчить. Який золотий у болото впаде — то він за ним і не нахилиться, гидує взяти.

Люди і раді на дурничку погуляти — повна корчма набилася.

А козак уже хазяїну червінці сує та велить усім найдорожчого меду й вина подати. Гримнув на музик, щоб дужче грали, та давай далі гуляти: усіх поїть, до всіх присікується, над усіма верховодить.

А в кутку за столом пан-шляхтич з друзями сидить і аж міниться зі злості: як то простий козак та дужче гуляє за шляхту?!

Давай тоді пани і собі золото на стола кидати та горлянки дерти. Де там! Що пан червінець кине — то козарлюга десять, що пан свисне — то козак голосніше, та ще й передражнить. Що пан меду хильне чарку, то козак з барила голькне, ще й жупана, золотом гаптованого, обіллє!

Пан лютий сидить, аж посинів! А тут якраз Варочка мед несла, та й у тісняві зачепила того пана. Як схопиться шляхтич, як закричить на бідолашну дівчину! Уже й руку заніс, щоб ударити, аж раптом козарлюга помітив це, підскочив і пана за лікоть ухопив:

— Не руш!

Тут уже пан зовсім знавіснів:

— Ах ти ж, пся крев, на кого руку здійняв?!

Вихопив пан шаблю, ще й інших панів гукнув на поміч, і на козака кинувся. А той тільки засміявся та як закрутить своєю домахою, як звинеться в'юном поміж шляхтою — тому шаблю вибив, тому зуби, тому гудзика зрізав, тому перо з шапки відчикрижив. Зігнав панів докупи, та й виштовхав — кого у двері, а кого у вікно.

Сміється козарлюга та й далі гуляє. Уже й музики потомилися, то він нових гукнув. Веселився до ночі, коли це двері відчинилися — і до корчми троє чортів улазять! В одного пика козляча і ріг обламаний, другий — зі свинячим рилом, миршавий та обідраний, на німця у камізельці схожий, ще й присмалений з одного боку, а третій — ну чисто капрал москальський, костуром підпирається — на одну ногу накульгує. Люди полякалися, корчмар під стіл сховався.

Тихо у корчмі стало, а чортяки огледілись — та до козака:

— Ага! Піймався нарешті! Довго ти гуляв та веселився. У всьому ми тобі годили, у всьому допомагали — ні куля, ні шабля тебе не брали, золото в кишенях не закінчувалось, дівчата за тобою юрбами бігали. А ти ще й з нас познущався: мені рога зламав, мені боки присмалив, а мене послав де сам чорт ногу зломить. Тепер пора борг віддавати! Прощайся з душею!

Підступають чортяки до козака і контрактом вимахують. А той не дуже і злякався:

— Ану стійте, вражі діти! У контракті записано, що мусите ще виконати три мої бажання, — аж тоді душа ваша!

“Ну, — думає козак, — я вже вам таке загадаю — ніколи не зробите, а я душу врятую”.

— Хочу, щоб зараз серед корчми стала золота діжка зі святою водою і щоб хтось із вас у ній скупався!

Скривився однорогий, шерсть настовбурчив, хвостом заметляв, а робити нічого — зараз серед корчми діжка золота стала, а в ній вода свята хлопочеться і піп з хрестом срібним поруч стоїть. Ускочив чортяка в бочку — зашкварчало, задиміло, сіркою засмерділо! А піп ще й зверху хрестом чорта притовкмачив. Скупався чорт, вискочив, ледве дише, та бігом до хліва, щоб у багні та кізяках трошки полікуватися. Бачить козак — виконали одне бажання.

— Хочу, щоб із мишей музики добрі стали, щоб ця баба молодою була, а на горі щоб рак свиснув!

Зараз же москальський чорт сюди-туди шарпнувся, костуром помахав, з кутка в куток покульгав — ураз стіна в корчмі впала, за нею на вулиці поміст став, а за помостом гора насипалась. Миші шасть на поміст, та й ну вигравати: хто на дудці, хто на кобзі, хто на цимбалах. А на гору рак виліз, клешню в рота та давай підсвистувати! А з баби старезної дівка молода зробилася у віночку, стрічках, у коралях з дукачами. Танцює, ще й співає:

*Щоб я мала танцювати
Гопа-цупа цілий день.
Як була я молодою,
Любив мене не оден!*

Козак ні в сих ні в тих стоїть — уже і друге бажання виконали. Що б таке придумати, щоб урятуватися?

— Ану, стійте, тупорилі! Придумав! За третім бажанням хочу свою душу у вас відкупити!

Як засміються-зарегочуть чортяки:
— Ох і дурень же ти, козаче! От тепер уже прощайся з душею!
Зараз же притаскали чортяки ваги на ланцюгах і серед корчми поставили. На одну шальку козака гепнули, а на другу велють викуп сипати.

— А який же викуп потрібен? — козак питається.

Регочуть чортяки:

— А ми все приймаємо — чи таляри, чи червінці, чи рублі, чи гривні, — все одно в цілому світі стільки золота не знайдеться, щоб душу твою переважило!

Козак до людей:

— Люди добрі! Викупіть мене, я ж вас поїв-годував. Дайте, хто скільки може, то й назбираємо!

А люди стоять, очі ховають: жалко грошей. Це ж якби родичу чи у борг дати, та під проценти... Ніхто не дає.

Похилив козак голову — доведеться пропадати. Чортяки вже слинку пустили, уже пазуряки до козака тягнуть, уже земля під ним затряслася...

Аж тут вибігає Варочка і вузлика простягає:

— Ось викуп — усе, що в мене є.

Розв'язала Варочка вузлика, а грошик срібний, дарма що старий, — блищить, аж очі засліплює.

Дзенькнув грошик на шальку — ланцюги зарипіли, вгрузла шалька в землю, аж діряку в підлозі провалила. А козака до стелі підкинуло і об сволок вдарило — якраз де хрест вирізьблений, підкова прибита і напис в'ється: "Року Божого 1573-го хату цю Іван Улас, козак куреня Старобабанського Січі Запорозької, поставив. На многая і благая літа роду козацькому".

Кинулися чортяки шальку з козаком донизу притягати: штурхаються, у ланцюгах плутаються, пазури обламують, зубами гризуть, пнуться, дмуться — аж пукають. Захитались ваги, зарипіли, у діру в підлозі провалилися і чортів за собою потягли — тільки дух пішов, як ото онучі старі смердять...

А козак на сволоці теліпається — оселедцем за цвях на підкові зачепився.

Не допетрали дурні чортяки, що найменший грошик, якщо він дається від щирого серця і з любов'ю, переважить усе золото, яке є на світі.

Забрав козак Варочку від корчмаря, попросив у кошового благословення і одружився з нею. А від них і рід мій козацький пішов.

Ото ж не дарма козаки оселедця на голові мають, — за те, що грудьми землю свою боронять, за гроші не продаються та любові не зраджують, ангели їх за чуприну на небо і витягають.

*П'ять нас, братці, п'ять.
Будем пить-гулять.
Кругом мене товариші
Все вірнії сидять.
Лий, шинкарко, лий,
Повір на мене.
Єсть у мене рідна жінка,
Викупить мене.*

Про парубків, Тимоша і дівчат надворі

ночі на Андрія хлопці в селі бешкетують. Кому новісінькі ворота дьогтем вимажуть, кому дрова розкидають, а кому і воза на хату витягнуть. Стоїть тоді уранці хазяїн, потилицю чухає, а зробити нічого не може, бо на Андрія парубкам усе дозволено. А хто своє хазяйство боронити стане, то може і по шиї заробити, хіба що від хлопців відкупиться відром горілки.

От і у нас якось на Дячуківському кутку хлопці веселились: Івану Вариводі тина аж у город затаскали, дядьку Павлові коней зі стайні повипускали, а сільському голові кабана в собачу буду запхали. Начебто усі діла переробили, а ще тільки півночі минуло. Місяць світить, сніг порипує, морозець веселить. Додому йти ще ранувато.

От парубоцький отаман і гукає: “Ану, гайда через лід на той берег у Корчі до діда Тимоша! Нехай нам казки розкаже!”

У Корчах, просто серед лісу стояла маленька дідова хатина, а сам дід знав безліч казок і був дуже веселий. Одна біда була в діда: ноги мав криві та кульгаві — наче тримав щось між коліньми. То, бувало, хлопці жартома дражнили старого:

— Діду Тимоше! Оно дивіться, з-під вас коня вкрали, а ви ще й досі їдете!

— А, їхала б по вас лиха година — уздовж і впоперек! — лаявся дід.

Та поки я вам про діда оповідав, то парубки вже через річку перейшли і до хатини добралися.

Дід Тиміш гарно піч кізяком витопив, та й на лежанці спав. Дим валує, лежанка тепла — добре дідові спиться.

Коли це хлопці давай у двері гамселити:

— Діду! Вставай казки розповідати!

— От зараз устану, та віжками потягну через спину!

А дід таки міг і віжками чи батогом гарно шмагонути. Але з печі не злазить, а двері міцні — дубові, — бий, скільки влізе.

Били-били хлопці чобітьми — немає діла, не відчиняє дід.
— Ну стривай, вражий діду, ось ми тобі покажемо!
Залізли хлопці на стріху, та й запхали у комин шапку, гарно затовкли, кулаками забили, а двері колодою підперли.

От як пішов дим у хату — біда! Смердить, під стелею клубочиться, горло спирає.

Дід перше перебрався з лежанки на піл — понижче, а далі на підлогу, а потім до дверей, бо вже дихати немає чим. А двері колодою підперті — зовсім дід пропадає. Давай тоді дід сваритися, а хлопці тільки регочуть. Далі став проситися:

— Відчиніть, бо вчадію!

— А казку розкажеш?

— Розкажу, тільки відчиніть!

Відчинили парубки двері, дим шапками порозганяли, холоду напустили.

Дід знову заліз на піч, а хлопці по хаті порозсідалися — казку слухати.

— От ви думаєте, що я завжди був такий кульгавий і кривоногий? Так от і ні! Це мене таким папороть зробила.

— Як-то так? — дивуються парубки.

— А отако. Як був я ще молодий та гарний, як ви, то все слухав, що старі люди розказують про папороть. Цвіте папороть тільки раз на рік, на Івана Купала. Квітка не кожному покажеться, і не кожен її взяти зуміє. Квітка та краси невимовної. Як побачиш, то все тільки про неї думатимеш, так що і батька-матір забудеш, а станеш потім усе життя по лісах блукати та Квітку-Папороть шукати.

Квітка-Папороть розквітає опівночі червоним цвітом і горить як жар. Тоді її треба зразу рвати. Але це теж діло не просте. Слід взяти з собою скатертину, на якій сім літ паску святили, ножа, яким хліб ріжуть, та ще й освячену хлібину. Скатертину треба розстелити перед собою в лісі там, де росте папороть, покласти на неї хліб та ніж і чекати. Тільки-но побачиш опівночі червоний вогник — біжи туди і зривай Квітку-Папороть. Перед цим тобі усякі жахи ввижатимуться, бо нечиста сила дуже боронить Квітку, але до святого хліба та скатертина не підійде.

Коли Квітку зірвав, треба ножем надрізати шкіру на долоні біля великого пальця, Квітку в рані затиснути і не відпускати, щоб вона там заросла. Тоді усе знатимеш: що де на світі робиться, де який скарб лежить і що думає про тебе сусідка.

Після цього треба бігти додому, щоб устигнути повернутися, доки півні не проспівали. Але головне — не оглядатися. Бо як оглянешся, то нечиста сила тебе ввіймає. Вона тебе лякатиме, гукатиме, шарпатиме, а ти тікай і не оглядайся!

От і я полював за тією Квіткою, коли був молодий. Все мріяв, що мені Квітка до рук піде. Нікому не йде, а мені таки піде!

А чого ж? Я — он який! І молодий, і ставний, і сильний! А хоробрий, такий, що не дай Бог! Усі собаки на кутку мене бояться.

А головне — так скарбів чарівних хочеться, що аж не можу! Вже придумав, куди гроші золоті потрачу, куди срібні, а куди каміння коштовне подіну.

Плуга золотом окую, перлини в держак до лопати припасую, а діамантами вікна в хаті обцяцькую — нехай дівчата і парубки через тин заглядають і мені заздять.

Та так кортить мені того багатства, що насилу свята діждався!

Знайшов у лісі найглухіше місце, де папороть росте, взяв усе, що треба, і в ніч на Купала сів чекати.

Всі парубки з дівчатами на річці через багаття стрибають, вінки на воду пускають, купаються і цілуються, а я серед лісу темного клякну над свічкою.

Коли це раптом довкола мене щось зарипіло, заревіло, засичало, зашаруділо — наче якісь пики страшні з кущів виглядають, гілляки зміями звиваються, з-під листя очиська люті блимають, над головою кажани і сови в'ються. Але я того всього не боюся, бо нічого до мене підібратися не може — святий хліб не пускає.

Раптом усе замовкло і затихло — нічого не шелесне. Дивлюсь — просто переді мною серед папороті світло червоне загорілося, як свічечка маленька. Ніби гарна музика заграла, чи наче щось заспівало — як ото мати дитині співає. І так мені добре та добре зробилося, що я сиджу, а з місця зрушити не можу. Коли це раптом згадав, що треба Квітку-Папороть рвати, бо так і розум страчу, і в лісі залишуся.

Підбіг я до того світла чарівного, дивлюся — Квітка маціпусінька, як горошинка, і медом пахне. Зірвав я її, — а вона тепла, як жива. Різнув ножом долоню і Квітку в рані затис. Аж тут як зареве, як зашумить по лісі! Я ноги в руки — і тікати! Коли це попереду коріння із землі полізло, ззаду за сорочку щось почало хапати, якесь гаддя з дерев посипалося. Зліва щелепи вовчі клацають, а справа костомахи з черепами танцюють.

Я все біжу, тільки кулак міцніше стискаю та ножом відмахуюсь. Тут позаду щось загукало, та все голосніше й голосніше:

— Тимоше! Стій-зупинися, бо лихо тобі буде! Стій! Озирнись!

Я знаю, що не можна оглядатися, але так кортить! Тут іззаду наче наш пан економ гукає:

— Стій, лобуряко, бо канчуків на стайні скуштуєш!

Я собі біжу, бо я того економа і в селі не дуже боюся, а тут у лісі хай-но підійде! А позаду вже ніби корчмар Лейба кричить:

— Тимоше, а стій-но, я тобі горілочки солоденької налляю!

Дурний він! У поході козак горілки не п'є, а лиш на землю виливає!

А тоді наче Ганька, наша сільська вдовиця-красуня, що до неї наш виборний та дячок вчащають, кричить:

— Тимоше, стій, я тебе поцілую!

“Ага, — думаю, — цілуй мою рябу свиню! Краще моєї Оксани у світі немає!”

Коли раптом чую — моя мати гукає:

— Синочку! Зупинися, порятуй мене!

Тут уже я не втримався, оглянувся — і ноги мої наче до землі приросли: стоїть переді мною здоровенний чорний собака, язик висолопив, з рота піна летить, а на спині у нього кицька сидить, і очі у неї червоним світяться. От дивляться вони на мене, а я з місця зрушити не можу. Раптом кицька розкриває рота і каже:

— А чого це ти, Тимоше, нашу Квіточку вкрав? Треба за неї заплатити.

А я б радий утекти, та стою як укопаний і тільки кулака тисну. Бачу, що допоки Квітка у мене в руці, то нечиста мене зачепити не годна, але й відпустити не збирається.

— Нема, — кажу, — чим платити.

Кицька хвостом покрутила, та й каже:

— А давай так: ти з нами у карти зіграєш. Якщо програєш — віддаси квітку, а як виграєш, то ми тебе відпустимо, ще й торбу грошей дамо, самих червінців насиплемо!

Стою, думаю: що його робити? Як не погоджуся, все одно тут пропаду, бо вже всі ці потвори мене обступили і тільки й чекають, щоб мене на зубчика попробувати. Ну то дарма, щось вигдаю.

— Зіграймо, вража кицько!

Тут-таки кажани зі зміями мотнулися, притаскали гниличок, присвітити. Кицька сіла на задні лапи, пазуряками у собачу спину міцніше вчепилася і на пеньочку карти розкидала.

Узяв я свої карти, а на них такі огидні пики намальовані, що тільки тьху! І нічого не второпаю в тих картах. З однієї кров цебенить, з другої попіл сиплеться, а ті смердять гірше лайна. “Ну, — думаю, — не одуриш мене, клята нечисть!”

А кицька радіє, аж підстрибує, собака ікла шкірить — посміхається. Кидає кицька свої карти на пеньок і тішиться:

— Ну що, програв? Не маєш чим бити?

Я свої карти поверх котячих кидаю, та одразу ножем на них хреста малую:

— А що, з'їла, вража нечисть?

Кицька круть, верть до тих карт, а взяти — зась! Хрест не пускає! Загарчала, зашипіла, заверещала нечисть, а вдіяти нічого не може. Я собі й гукаю:

— Ану, несіть мою торбу грошей!

Кицька нявчить:

— Перехитрував нас Тиміш! Тягніть йому червінці!

Тут вовча паща дає мені торбу з грошима, а я, дурний, руку по торбу простяг, кулака розкрив, а Квітка-Папороть і випала! Розреготалася нечиста сила:

— Дурний ти, Тимоше. Жадібність тебе згубила! Все міг мати, а проміняв на жменьку чужих грошей!

Тут мене вгору підняло, перекинуло і давай мною дуби та терни товкти. Так до самого дому било і ламало, аж поки межі корчі закинуло. А тут і півні проспівали. От відтоді я й кульгаю! А у торбі тільки кізяки й сміття було. От так жадібність людей губить!

Послухали парубки діда Тимоша, та й добре собі ту казку на вуса понамотували. Відтоді в нас у селі жадібних не було. І не крали у нас, і двері на замки-колодки не замикали, а так — патичком підіпруть, щоб кури в сні не заходили. А на столі завжди паляниця і глечик з молоком стоять, рушничком накриті. Іде подорожній через село — у будь-яку хату заходь, поїж-попий, рушничком утрись, знов патичком двері підпри, та й мандруй собі далі. І так по всій Україні велося, поки москалі не перекапустили.

Щедра душа усім радість дарує, а жадібний — і собі не гам, і людям не дам!

Ой не їв я і не пив —

Тільки грошки любив!

Не пожив, не погуляв —

А з собою не забрав!

*І про Лебедя Мейбу,
і Петербурга
і нечистий ослезь*

т гарне товариство колись сходилося на гулянку добру!

Зібралася кумпанія до корчми.

— Погулять нам, Господи, поможи:

То писарі, то малярі,

То ковалі, то слюсарі,

То дзвонарі, музики,

То мельники й чумаки.

А що ще робити чесним людям довгими зимовими вечорами, коли в господарстві все давно пороблено, сіяти-орати вже не треба, воли собі сіном ремигають, а височенні вози-мажі гарно змащені дьогтем і поставлені у клуні дожидатися тепла і нової дороги? Це жіноцтву роботи і взимку вистачає: напярсти, корову подоїти, в ополонці шмаття випрати, борщ з квасолею та затертим салом зварити, та щоб укипів добре, та сметани туди, та ще й скоринку житнього хліба часником натерти... От де розкіш, от де смакота! Їв якось я панську страву — ні тобі квасолі, ні тобі бурячків, та й м'яса катма — сама вода та капуста кисла, щі називається. Тим-то ті пани такі худі та нещасні, та ще й хусточкою носи витирають — геть у всіх нежить, бо часнику не їдять!

Так от, поки жінки там пораються, то чоловіки у корчмі думають, як далі жити. А корчма у нас у селі вдатна, дарма що стріха протікає — то ж тільки в дощ. На стінах намальовані картинки про козака Мамаю та про лебедів, та ще про дівчину з відром коло криниці, а далі то я вже й не згадаю. Такої корчми не те що в Сорочотяхах чи Охматові, ба навіть у Києві немає. За Петербург не скажу — мабуть, для цариці таку й збудували, та все одно такого корчмаря, як наш жид Лейба, і в цариці немає.

А Лейба у нас — ото вже хитрий як лис, ото вже спритний, ото вже вдатний до комерції. Сам худенький і гнучкий, хвартушок у нього синій, штанці чорні, ярмулка біленька, а борода і пейси довгі, чорні та кучеряві. Сім'я у Лейби велика — дружина Сара та шестеро кучерявих хлопчиків, любить їх дуже. Живе Лейба щасливо і в достатку. Село було велике, багате, чумацьке, грошенята водяться, та ще й Ромоданівський шлях поруч — от і корчма завжди повнісінька. А що чумаки все роблять справно і звикли діло до кінця доводити, то й гуляють у корчмі до кінця — аж поки всі гроші пропивають, ще й кожухи та чоботи жидові залишають. Це ж про таких співають: “Несу таляра золотого викупить коня вороного”.

Та на Лейбу ніхто зла не тримав, бо годує він смачно, а горілка його добра та міцна. І коли, бувало, жінка плачучи тягла свого чоловіка з корчми додому і все допитувалась:

— І чого ж ти, гироде, ту горілку п'єш?!

То чумаки відповідав:

— П'ю — бо рідка. Була б тверда — то я б її гриз!

І так Лейба усе багатів і грошки складав, аж тут цариця видала указ про монополію — щоб ніхто своєю горілкою не торгував, а тільки царською монополією. Тут у Лейби комерція не пішла, бо з'їдять хлопці на копійку, а вип'ють на карбованець. А карбованець уже не Лейбі, а цариці йде. Ото вже цариця з нашої корчми і забагатіла, — був я у Петербурзі, то бачив, які вона палаци за нашу горілку набудувала.

Поторгував так Лейба, поторгував і бачить, що діла не буде, нема гешефту: треба нищечком торгувати своєю горілочкою. Але, як на те, унадився засідателю до корчми із перевірками. День через день у наше село їде, та зразу ж до корчми горілку нюхати — чи Лейба монополією торгує, чи свою виставляє.

Як спіймає Лейбу, то штраф накладає, та ще й наїсться від пуза і з собою прихопить. Ото Лейба тільки почує дзвіночок на дузі засідателівської брочки — зараз кидається свою горілку ховати, та ще й Сару гукне, бо як не встигне — біда. А у засідателя ніс довгий, — все одно знаходить.

Зовсім не стало Лейбі життя за тим гемонським засідателем. Але ж казав я, що й у цариці такого корчмаря, як наш жид Лейба, немає — таки вигадав він штуку, щоб грошенята заробляти і засідателю не платити. Придумав він таке: хто вип'є око горілки (це велика гранчаста пляшка, трошки менша за літр), з'їсть цілу хлібину, а потім закусить нечищеним оселедцем, та ще й на додачу зжує добрий жмут сіна, той за все це нічого не платить. Але все те — і горілку, і хліб, і оселедець, і сіно — треба з'їсти без помочі рук! А хто щось не доїсть, чи не доп'є, чи рукою притримає, той платить Лейбі втричі більше.

І почалися в нашій корчмі змагання!

Що вже дядьки пробували на дурничку в жиди виграти! Але зась! Хто горілку вип'є, та не подужає хлібину з'їсти, хто хліб з'їсть, а решту покине, хто рукою мацне притримати — усі Лейбі гроші віддавали.

Уже і з сусідніх сіл чоловіки про те довідалися — приходили свого пияцького щастя спробувати, та всі корчмареві хитрому втричі платили. Хто тільки не пробував — усі програвали. Сидять чумаки та й журяться: невже серед нас немає молодця, щоб у жиди виграв? А той тільки сміється та карбованці рахує.

Аж якось Іван Гиба — чоловік великий і дужий, що Лейбі програв кожуха і новісіньку сорочку, — згадав, що на хуторі за Держполем живе такий собі Пудик. Як там його насправді звали, ніхто і не пам'ятав. А Пудиком назвали, бо, кажуть, міг він за одним разом пуд з'їсти. До корчми не ходив, бо жінка не пускала — колись він п'яний з корчми вертав, та заснув на межі, а ноги вклав на межовий камінь. Якраз ішов циган із Сорочотяг у Конелу, бачить — добрі чоботи, та давай стягати.

А Пудик ще й приказує:

— Добре, жінко, роззувай чоловіка, бо щось я втомився, у корчмі п'ючи. Так відтоді Пудик до корчми не показувався.

Розказав Гиба про Пудика, і вирішили чумаки по нього сходити і в корчму привести, бо більш нема кому в корчмаря виграти. Пішли Іван Гиба, Семен Сорока й дядько Тимухтей, взяли Пудика за чемери — і як був він у сорочці і штаних, так до корчми і притягли городами, щоб жінка не побачила.

Стоїть Пудик, низенький, товстенький, сорочка дьогтем вимазана, щоб воші не кусали, а Лейба сміється з нього і на стіл виставляє горілку, хліб, нечищеного оселедця і великий жмут сіна.

— Ну гляди, — каже, — як з'їси все, то я навіть червінця тобі дам, та ще й дядькам кожухи поверну. А не з'їси — то твої воли заберу, бо ти вже останній, хто тут не був, і взяти у вас уже нічого.

Пудик наче і не хотів на те приставати, та хлопці змусили. Взяв Пудик зубами пляшку, ліг на шинквас і давай цмулити. А як випив, допався до хліба: спочатку четвертинку, потім третинку, потім півхлібини, а там уже й усю ум'яв.

Лейбі лячно стало: де це бачено — їсть, як за себе кидає?! Тут уже і Сара з дітьми виглядає: що це за біда — так і програти недовго!

А Пудик уже оселедцем по столі возить — тільки луску випльовує! Лейба бачить, що горе йому, та давай Пудика клясти-проклинати, щоб роботу його тяжку перебити:

— І куди ти його пхаєш, як у мішок?! Що ти його жереш, як свиня? Куди воно тобі дівається? Хіба можна, щоб людина так глитала?!

Уже і Сара з дітьми Пудика клянуть на чім світ стоїть:

— А щоб ти вдавився, дурний мужик! А щоб тебе підняло, перекрутило та об землю гепнуло!

Пудик не слухає та оселедець дотереблює. Уже і хвостика вжував! Лишилося ще сіно. Тут Лейба трошки заспокоївся, бо де це бачено, щоб людина сухе сіно жувала, та ще й такий великий жмут?

А Пудик дістає з кишені кремій і кресало — як викреше вогню, як підпалить те сіно! Спалахнуло воно, вмиль попелом стало — Пудик тоді його гарненько зі столу язиком злизав!

Лейба з досади і каже Пудику:

— Щоб тобі від тої їжі та черво луснуло!

А Пудик і відповідає:

— Черво не дерево — далі сорочки не піде!

Перехитрував-таки Пудик корчмаря, довелося Лейбі віддавати одягу дядькам, а Пудику — червінця.

Коли б ми так до роботи, як до їжі та гулянки, то багатших за нас не було б на цілому світі! А горілці — цур та пек.

Як їв — то впрів, а як робив — то змерз!

І про Степана Сорочку, його жінку і Бузівське Ярмо

айвродливішим парубком у нашому селі був Степан Сорока. Стрункий, чорнявий, чуб кучерявий, на дівчат і молодиць вусом тонким моргає, спокою-сну їх позбавляє. Сорочка на ньому завжди чистенька, білого полотна, а вишивка аж очі вбирає — усе дубові листочки та барвінок. Любив Степан чепуритися, як ото справжня сорока. Хоча Сороками їх прозвали через Степанового діда: той взимку крав дерево у лісі за річкою, дровеняка упала йому на ногу та прибила боляче. То дід (його Мехтодом звали) прискакав додому через лід на одній нозі. Відтоді і пішло у селі: Сороки та Сороки. Степан на прізвисько не ображався, — усе ж краще, ніж Грицько Кобиляча Смерть чи Хома Ногайське Ярмо. А в нашій Бузівській сотні і не такі імена є. Ось як пан полковий писар викликає козаків до служби, то хто чужий як прізвиська почує, то зі сміху качається. А наші нічого — звикли. А все через те, що люди у нашому селі всі веселі і жартівники славні на всю сотню, ба навіть і на весь Київський полк. От і Степан був не гірший за інших — любив посміятися, пожартувати, не без того, щоб і в чарочку заглянути.

А славний Степан був тим, що Бог дав йому великий талант. Був Степан музикою. Ніхто його не вчив ніколи, але десь воно у нього взялося. Сам собі і сопілку вистругав, і скрипку зробив, і бубна натягнув, і кобзу з лірою змайстрував. Де яку пісню почує — зараз же підбере, наче зроду-віку її грав. Дівчата за Степаном так і бігали чередою — і на вулиці, і на вечорницях: де купка дівчат сидить, то там і Степанова сива шапка стирчить, а сам Степан метелицю чи полечку виграє, ще й приспівує та присвистує — і не хочеш, а затанцюєш!

Поголював так Степан, попарубкував, та пора вже женитися, сім'ю заводити. Висватав Степан собі дівчину аж у Вороному і привіз до нас у Сабадаш. А вже гарна яка! Висока, повненька, міцна, до роботи справна. Степан проти неї маленьким здається. Зажив Степан із жінкою, уже і дітки у них є. А тільки жінка зі Степаном часто лаялася. Степан усе по весіллях та по святах ходить. Жодна гульня без Степана не обходиться — а як же кумпанії веселій без музики бути?

Жінка свариться:

— Що ти за хазяїн? Там стеля протікає, там двері порозсихалися, там тин повалився, а він усе собі співає! Коли ж ти ото наспіваєшся, коли награвся? Ніколи тебе вдома немає — усе гульки та веселощі!

А Степанові й байдуже: як сяде на печі, як заграє на сопілці, то йому всі кози в золоті! Весело йому, аж тішитися! А як жінка надто вже лається, то, бувало, Степан і наб'є її.

Ходить Степан по весіллях та все думає: "От не пощастило мені з моєю Одаркою. Не розуміє вона мене, сварить. Невже я для того козаком народився, щоб за бабську спідницю все життя триматися? Он скільки кругом молодичок гарних — вони б мене не лаяли".

Ходить Степан по весіллях і все на молодичь підморгує, та ще краще виграє й виспіває:

*Ой учора в куми
І сьогодні в куми,
Ой колись я куму
Та й до себе зазову!*

А молодичі й собі на Степана подивляються, одна з-перед другої йому підливають, та вареничків і м'яся у миску підкладають, та ближче підсідають. А якось на Покрову запросили Степана грати на весіллі на далеке село десь аж за Охматовом під Чорним лісом.

Добре Степан людей потішив, копійчину чималу заробив, медом хмільним причастився, наспівався, натанцювався й так натомився, що за столом у шинку і заснув.

Прокинувся Степан — не второпає, де він. Наче у шинку, але що тут робить, то й не згадає. Аж раптом дивиться — навпроти молодичка сидить та з нього очей не зводить. Як угледів її Степан, так забув і те, що знав. Бо такої краси й уявити не міг! Брівки як шнурочки, очі чорні-чорні, губи як коралі червоні, на шії намисто з дукачами.

— А що, Степаночку, подобаєсь? — питає жіночка.

— Дуже, — каже Степан, а сам аж слину пустив.

— А підеш, Степаночку, до мене гостей моїх розважати, пісень співати, танців веселих пограти? Я тебе і пригощу добре, та й заплачу таляра золотого або і два, як сподобається.

— Не треба, серденько, мені твоїх грошей. Для тебе і так грати радий! — каже Степан.

Взяла його молодичка за руку, та й повела до себе через ліс. Іде Степан та чудується, що ліс такий гарний — усе навкруги буяє, пташки співають, квіти вздовж стежки розквітають: і маки, і волошки, і петрові батоги, і мальви, та ще й в'юнком усе переплетено.

Приходять до хати, а хата як лялечка! Уся біленька, чепурненька, квітами помальована. А всередині немов палати панські — так очі й розбігаються. Лавки різьблені, рушники на стінах золотом гаптовані, усюди килими гарненні розвішані, підлога зіллям татарським притрушена. На столі посуд дорогий — золоті та срібні тарілки стоять, келихи кришталеві вином червоним міняться. А страв усяких стільки, що й не порахуєш! І карасі у сметані, і варенички в маслі, і кури смажені, і шинка, і ковбаси, і пироги, і медяники, і навіть не знати що ще є!

А за столом гості сидять — усе панночки та молодички, одна краща за іншу, і вбрані, як цариці. А все одно хазяйка найкраща!

Запросили Степана до столу, нагодували, напоїли, та й просять пісень заграти.

А Степан уже і радий. Так грає, так співає, так витанцюває! І гості всі танцюють і веселяться, а найдужче хазяйка. Та все старається поближче до Степана присунутись. "От, — думає Степан, — жінка гарна і співуча, і видно, що мене любить! Не те що моя Одарка! Цій від мене не роботу треба, а пісні мої!"

— Степаночку, лишайся зі мною. Житимеш та мені дякуватимеш, — каже хазяйка.

А Степан аж тішиться, уже і рота розкрив, щоб сказати: “Лишаюсь у тебе, кралечко, а додому не піду!” Коли це дивиться — на припічку котик сидить і наче вмивається. Придивився Степан — аж котик не вмивається, а плаче і лапкою сльози втирає.

Страшно стало Степану: де це бачено, щоб коти плакали?! Стулив Степан рота, далі на скрипочці грає, а сам пильніше кругом оглядається. Відчуває, щось не так. Крутив, крутив головою — все як було, так і є. Коли це одне око заплющив, глянув — і обімлів... Бачить Степан одним оком, що хаталялечка не хата зовсім, а старий зотлілий млин! Замість лавок пеньки трухляві, замість свічок і канделябрів гнилички синіють, на підлозі багно і кізяки валяються, замість стола човен дірявий лежить! А на човні замість тарілок золотих ночви та корита обкаляні, а замість їжі вишуканої така гидота, що страшно сказати: лапи жаб'ячі стирчать, п'явки всякі, м'ясо смердюче та поганки, з вовчими ягодами перемішані. А молодички та панночки стали такі страшні, що не приведи Боже! Замість зубів ікла стирчать, та й то не в кожній, носяри сопливі до землі звисають, волосся зелене розпатлане, очиці поросячі лихим вогнем горять, на пальцях залізні пазури клацають! А найстрашніша хазяйка-відьма ще й цілуватися лізе! Відьми скачуть, веселяться, кочергами і мітлами вимахують, кажанів розганяють. Та ще й співають-підвивають:

*Ой ходила по саду,
Вибирала вишні.
Коли б мені чоловік
До моєї мислі!
Щоб люлечки не курив,
Табаки не нюхав,
Чужих жінок не любив,
Одну мене слухав!*

“Іч, кляті, чого захотіли”, — думає Степан та граючи тихцем-тихцем до дверей суне.

А відьма-хазяйка хвалиться подругам:

— Оце Степан залишиться у мене, то буде ще один котик на хазяйстві — пісень муркотітиме!

Тут уже Степан чекати не став. Як вискочить з млина, як зачинить двері, як підпре колодою, ноги в руки — і гайда тікати!

А навкруги уже не квіти і пташечки — болото гниле і жаби кумкають! Біг-біг Степан — що за чортівня? Знову до млина вибіг. Побіг іншою дорогою — знов назад приблудив. А відьми двері вибивають, колода тріщить — от-от впаде.

Тоді Степан — не дарма ж козак — сів, стяг чоботи, устілки попервертав, та й знову ходу звідти. Тепер уже його водити перестало — біжить, з купини на купину стрибає, халявами воду болотяну зачерпує, жабів лякає. Вже на дорогу вибирається, коли чує: двері в млині впали і відьми виють — за ним женуться!

Біжить Степан, місяця немає, дороги не видно, серце від страху вискакує. А відьми не відстають, виють по-вовчому ззаду. Степана ноги самі додому несуть — і вже й не видно, де він там біжить: чи по землі, чи по небу, чи по туманові. Пригнався Степан додому за годину, як добрий кінь, ускочив до хати та сховався під лаву і відсапується, тільки п'яти стирчать. А Одарка вже над ним стоїть — руки в боки та свариться:

— І де ж тебе, чоловіче, носило цілий тиждень?! І коли ці гулянки твої скінчаться?! Як ти мене уже до живих печінок дістав із твоїми молодичками!

Степан кричить:

— Жінко, порятуй мене від цих відьом, ніколи тебе не покину!

А відьми вже в двері і вікна лізуть, зуби шкірять та пазури виставляють.

Одарка як скочить:

— То це ви у мене в хаті та мого чоловіка лякаєте? Ах ви іротові душі!

Як ухопить Одарка рогача, як зачне тими відьмами кидати — тільки патлі і зуби літають. Де там ті відьми подівалися — ніхто досі не знає.

А Степан відтоді жінку саму вдома не кидав. По весіллях разом ходили і пісень разом співали. Бити жінку Степан боявся — он якого рогача вона вдома має!

Я вам скажу, не народилася ще така відьма, яка з нашою жінкою впоратись може!

Тим-то й відьми в Україні перевелися, хіба що одна в Конотопі лишилася, та й у тої вітер в голові...

*Взяла мужа за чуприну
Та вкинула у перину.
— Ой ти, милий, лежи тут,
А я піду знайду прут. —
Заким прута найшла,
Пересердилася,
А на свого миленького
Змилосердилася.*

Дякуємо Господу за натхнення, сили та знання створити цю книгу.

Ілюстрації до цього видання присвячуємо щирому сердечному братові нашому Ігорю Маслоку, який своєю доброю душею і могутнім плечем підтримав нас на самому початку тернистого видавничого шляху.

Висловлюємо нашу щирозердну подяку Василю Пилиповичу Швидкому. Видання цієї книжки стало б неможливим без його доброї волі та значної допомоги.

Тетяна Р. Замбурська

Літературно-художнє видання

ВЛАСЮК Олександр Іванович
Казки лірника Сашка

Відповідальна за видання Г. В. Петренко-Заневська
Літературний редактор та коректор С. І. Гайдук
Художній та технічний редактор О. В. Петренко-Заневський

e-mail: sima.gives@gmail.com

тел./факс: (044) 272 3764

директор Галина Василівна Петренко-Заневська (095) 277 8427

Формат 70×100/8. Папір крейдяний № 2. Умовн. друк. арк. 2,59.
Наклад 1000 пр. Зам. № 1

ТОВ «Видавництво Олега Петренка-Заневського «Сіма видає»»
вул. Тургенєвська, 34, кв. 49
м. Київ-54, 01054,

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру: серія ДК, № 2827 від 17.04.2007

Надруковано
ТОВ "АДЕФ-Україна"
вул. Б. Хмельницького, 32, офіс 40а
м. Київ-30, 01030,

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру: серія ДК, № 334 від 09.02.2001